

Geschiedenis & filmeducatie

■ KIJKOPDRACHT

De oudheid verbeeld. Een kritische blik op de film *Gladiator*.

Niveau: Havo-vwo 3 t/m bovenbouw

Tijdvak: Grieken & Romeinen

Onderwerp: Verbeelding van de oudheid.

Historische vaardigheden:

1. Werken met standplaatsgebondenheid
2. Bronnen analyseren en interpreteren
3. Bepalen en rapporteren van eigen mening of oordeel.

Lesmateriaal: Film: *Gladiator* (Ridley Scott, 2000)

INLEIDING

De lessenserie is ontwikkeld vanuit de wens een lessenserie te ontwikkelen waarbij aan zowel leerdoelen filmeducatie als het schoolvak Geschiedenis worden gewerkt. Er zijn relevante overeenkomsten te vinden wanneer de leerdoelen filmeducatie (Doorlopende leerlijn film, 2020) en leerdoelen van het schoolvak Geschiedenis (<https://www.slo.nl/sectoren/havo-vwo/geschiedenis-havo/onderbouw/>) naast elkaar worden gelegd. Naast deze overeenkomst in leerdoelen, zullen veel vakdocenten beamen dat filmmateriaal vaak wordt ingezet

binnen de Geschiedenisles. Binnen de leerlijn filmeducatie is vooral de aansluiting gezocht met bestaande leerlijnen kunsteducatie (Doorlopende leerlijn film, 2020). Binnen het hieronder beschreven les-idee wordt hopelijk duidelijk dat ook schoolvak Geschiedenis en filmeductie goed met elkaar zijn te verenigen en elkaar kunnen versterken.

Het doel van de lessenserie is leerlingen kritisch te leren kijken naar een historische (film)verbeelding, om zo de filmbelevens meer betekenis te geven. Hierbij bestuderen we de historische periode die de inspiratie vormde voor de filmmaker. In hoeverre verschilt de historische werkelijkheid met de wereld die filmmaker in beeld brengt? Het doel is niet leerlingen enkel historische *fouten* in film te laten zoeken, daarmee zouden de film-educatieve doelen niet behaald kunnen worden. Het doel is wel leerlingen bewust te maken van verschillen tussen de historische werkelijkheid en de verbeelding daarvan, om vervolgens vragen te stellen als; Waarom heeft de filmmaker deze keuzes gemaakt? En wat doet dit met mij als kijker?

■ WAAROM FILMEDUCATIE COMBINEREN MET GESCHIEDENIS

Er zijn verschillende argumenten te noemen om filmeducatie te verbinden met het schoolvak Geschiedenis. Door vele Geschiedenis docenten wordt op wat voor manier dan ook het medium film met grote regelmaat gebruikt om met leerlingen aan Geschiedenis te werken. Film sluit goed aan bij de belevingswereld van leerlingen. Bewegend beeld wordt door leerlingen vaak met enthousiasme onthaalt als een prettige afwisseling op het droge schoolboek of uitleg van de docent. Film maakt het schoolvak letterlijk beeldend. Uniek aan het dit schoolvak is dat we iets bestuderen wat er niet meer is. Het verleden kan gezien worden als plek naar waar het onmogelijk is om naar toe te reizen. We kunnen enkel trachten vanaf grote afstand uit te zoeken hoe deze plek er uit zag. Geschiedenis is ons beeld van het verleden. Dat beeld is nooit compleet en verandert constant. Het komen tot dit besef is een van de voornaamste doelen binnen het Geschiedenisonderwijs. Een film is een mogelijkheid om leerlingen een beeld van een historische periode te geven. Wanneer leerlingen niet in staat zijn kritisch naar een film te kijken, omdat hen niet geleerd is de juiste vragen te stellen, kan een film onterecht als historische werkelijkheid gezien worden. Filmeducatie helpt leerlingen kritisch naar film te kijken, te interpreteren en een onderbouwde mening te vormen. Werken aan leerdoelen filmeducatie zou leerlingen kunnen helpen kritischer naar een historische verbeelding te kijken. In een breder perspectief dragen het de leerdoelen van filmeducatie niet alleen bij aan het beter in staat zijn een historische film te analyseren, maar vormen de leerdoelen een weg om leerlingen beter in staat te stellen verschillende soorten bronnen kritisch te analyseren. Vooral als het gaat om het kritisch interpreteren van bronnen, het rekening houden met standplaatsgebondenheid en betekenis geven aan het verleden, dan kan de doorlopende leerlijn film een versterkende bijdrage leveren aan het schoolvak Geschiedenis.

■ VERBINDING TUSSEN LEERLIJNEN

In de doorlopende leerlijn film worden vijf vaardigheden onderscheiden, bij ieder van deze vaardigheden kan aan verschillende leerdoelen gewerkt worden. Drie van de vijf vaardigheden worden hieronder beschreven en gekoppeld aan leerdoelen waaraan gewerkt wordt bij het schoolvak Geschiedenis (SLO leerdoelenkaart Geschiedenis 2021). Het lesontwerp en de daarbij horende leerdoelen komen voort uit de zowel de leerlijn filmeducatie, als de leerlijn Geschiedenis zoals door het SLO beschreven. Het in dit document een zichtbare brug slaan tussen beide leerlijnen is niet alleen bedoeld voor het hieronder volgende lesidee, maar dient ook als inspiratie of startpunt voor vakcollega's die binnen het geschiedeniscurriculum bezig willen met filmeducatie. Het zelfde geldt voor de gekozen film. Hier is gekozen om te werken met de film *Gladiator*, een film waarin regisseur Ridley Scott de klassieke oudheid verbeeldt. Het leerlingmateriaal hoort bij deze film, maar kan gerust worden aangepast voor andere films met een historisch thema.

BELEVEN

Hierbij gaat het erom dat de leerling met een open blik de wereld van film en filmcultuur exploreert. Hij stelt zich ontvankelijk op verschillende soorten film, filmmakers en manieren waarop film gemaakt en vertoond wordt. Er wordt vanuit cultureel bewustzijn een bewuste keuze gemaakt voor een film en de manier waarop film beleefd wordt. (Doorlopende leerlijn film, 2020)

- V.2.** Interpreteren van het verleden
 - V.2.1. Standplaatsgebondenheid
 - V.2.2. Bron en vraagstelling
- V.3.** Betekenis geven aan het verleden.
- AV1.** Redeneervaardigheden

VERWOORDEN

De leerling leert de eigen waarneming bewust en doordacht te verbinden aan (emotief en in toenemende mate technisch) taal-gebruik. In interactie met anderen, onder begeleiding, door middel van een verkenning van de taal waarmee verschillende gevoelens en gedachten kunnen worden uitgedrukt en door goed te luisteren naar de woorden die zowel medeleerlingen als de leraar bij het waarnemen gebruiken. (Doorlopende leerlijn film, 2020)

- AV1.** Redeneervaardigheden

ONDERZOEKEN

Door gericht te kijken en te luisteren, onderzoekt en analyseert een leerling de middelen en technieken die de filmmaker heeft ingezet om een concept in bewegend beeld en geluid uit te drukken, een verhaal te vertellen en ideeën, gevoelens en gedachten vorm te geven: vanuit visie, intentie of doel en in verschillende historische, technologische, culturele, maatschappelijke en politieke contexten. (Doorlopende leerlijn film, 2020)

- V.2.** Interpreteren van het verleden
 - V.2.1. Standplaatsgebondenheid
 - V.2.2. Bron en vraagstelling
- V.3.** Betekenis geven aan het verleden.
- AV1.** Redeneervaardigheden

■ HET LEREN KIJKEN NAAR (HISTORISCHE) FILM

- De leerling kan de gevoelens en gedachten die de film oproept op papier zetten.
- De leerling kan filmische elementen die filmmaker heeft ingezet herkennen en in verband brengen met de opgeroepen gevoelens en gedachten.
- De leerling kan met kritische blik naar een historische verbeelding kijken, en kan uitleggen waar de verbeelding niet strookt met de historische werkelijkheid.
- De leerling kan uitleggen waarom het creatieve doel van filmmaker kan botsen met de wens een correct historische verbeelding neer te zetten.

■ LEREN WERKEN MET STANDPLAATSgebondenheid

- *Je verklaart menselijk gedrag (denken en doen) in het verleden en houdt daarbij rekening met opvattingen, waarden en motieven van mensen in het verleden en het heden.*

Subkern SLO 2021

- De leerling kan uitleggen waarom de doelgroep van de filmmaker grote invloed kan hebben op wat en hoe iets in beeld gebracht wordt.
- De leerling kan op de juiste manier met het historische begrip standplaatsgebondenheid werken (zie leerdoel hieronder).
- De leerling is zich bewust van de standplaats van filmmaker, doelgroep en makers van de historische bronnen die als inspiratie voor de film dienen.

■ LEREN RAPPORTEREN VAN EIGEN OORDEEL OF MENING

- *Je herkent in bronnen ingenomen standpunten.*
- *Je geeft argumenten voor een standpunt en kunt dit onderbouwen met vakinhoudelijke kennis.*
- *Je doet verslag van een ingenomen standpunt of mening en legt die uit aan anderen.*

Subkern SLO 2021

■ VOORKENNIS

1. De leerlingen zijn bekend met historische begrippen als **standplaatsgebondenheid** en **anachronisme**.
2. De leerlingen hebben ervaring met het kritisch analyseren van bronnen, zijn in staat om met andere leerlingen in gesprek te gaan over de eigen analyse en houden bij die bij die analyse rekening met de standplaats van de maker.
3. De leerlingen hebben eerder les gehad over de tijd van Grieken en Romeinen, en zijn bekend met eenvoudige verschillen tussen een **Republiek** en **Keizerrijk**.

■ STARTPUNT

De docent brengt de leerdoelen duidelijk naar voren en legt deze uit. Binnen de uitleg wordt de overeenkomst tussen filmeducatie en leerdoelen die passen bij het schoolvak Geschiedenis zichtbaar gemaakt.

De docent legt uit dat we de komende lessen bezig gaan met de historische verbeelding *Gladiator*. We gaan kritisch film kijken met twee verschillende 'brillen' op.

De eerste bril is die van een geïnteresseerde kritische kijker. De leerling is vooral bezig met de vragen: Wat vind ik van deze film? Wat voor emoties roept de film bij me op? Waarom roept wat ik zie deze emoties op? Welke emoties willen de filmmakers bij ons oproepen, wat wordt er filmisch ingezet om dit te bereiken?

De tweede bril is die van de historicus. Wat weet je al van het Romeinse rijk? Hoe heeft de regisseur dit in beeld gebracht? In hoeverre komt dit volgens jou overeen met de historische werkelijkheid? Voorafgaande aan de film kan er ook gekozen worden om leerlingen kort op onderzoek te sturen. In welke periode van de Romeinse keizertijd speelt het verhaal zich af? Is de hoofdpersoon gebaseerd op een werkelijke historische persoon, of is hij verzonnen? Zijn de keizers die aan bod komen gebaseerd op historische personen? Komt de verbeelding overeen met wat we weten van de historische personen?

De leerlingen krijgen uitgelegd dat ze een recensie gaan schrijven aan de hand van deze twee brillen, en dat ze op basis van deze brillen tot een oordeel moeten komen. Wat voor cijfer zou je de film geven? Voor wie is de film geschikt? En hoe vind je de Romeinse periode in beeld gebracht.

De leerlingen gaan *Gladiator* zien. De film uitkijken is een lange zit, na een dikke twee en een half uur komt het einde in zicht. Dat maakt het mogelijk verleidelijk om de film niet in haar volledigheid binnen de lessen te tonen, maar bijvoorbeeld te kiezen voor bepaalde delen van de film. Een dergelijke keuze zou afbreuk doen aan de filmervaring van leerlingen, en daarmee afbreuk doen aan de leerdoelen die voortkomen uit de leerlijn filmeducatie. Mocht er binnen het bestaande curriculum te weinig tijd zijn, dan zou de samenwerking met andere vakken gezocht kunnen worden, of de leerlingen krijgen het kijken van de film voor een deel mee als huiswerk.

Het schrijven van de recensie is bedoeld als individuele opdracht en als eerste verwerkingsopdracht. Wanneer deze opdracht is afgerond, zou het resultaat klassikaal besproken kunnen worden. Verschillende leerlingen kunnen kort de gevormde waardering van de film toelichten. De docent kan het gesprek brengen op de historiciteit van de film en het verhaal. Een mooie uitkomst zou zijn wanneer leerlingen niet alleen de historiciteit tot op zekere hoogte in kaart kunnen brengen, maar ook een start maken met het nadenken over hoe belangrijk ze dit vinden. In hoeverre bepaalt de mate van historische werkelijkheid de waardering voor de film? In hoeverre hadden de filmmakers als doel de historische werkelijkheid te verbeelden? Wat zijn de meest voorname doelen van de filmmakers geweest? Voor wie (doelgroep) is de film bedoeld? Kunnen we iets zeggen over de standplaats van de doelgroep en filmmakers, en in hoeverre heeft de standplaats invloed gehad op het tot stand komen van het uiteindelijke eindproduct. Als bijlage is een artikel toegevoegd dat de docent of leerlingen kunnen gebruiken. De worsteling tussen aan één kant historisch geloofwaardig verhaal naar voren brengen, en aan de andere kant een sterk narratief in beeld brengen dat goed past bij de beoogde doelgroep wordt in het artikel met verschillende voorbeelden duidelijk gemaakt. Het is aan de leerlingen om te beoordelen of de makers van *Gladiator* tot een mooie balans zijn gekomen.